

УДК 340.114

DOI <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2025-1-13-21>

Куртов Анатолій Ігоревич,

кандидат технічних наук, доцент,

завідувач кафедри підготовки офіцерів запасу Військово-юридичного інституту
(Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-4972-5455>

Іващенко Сергій Миколайович,

доцент кафедри права Національної безпеки та правової роботи

Військово-юридичного інституту

(Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6846-7422>

Гашенко Сергій Васильович,

старший викладач кафедри загальновійськових дисциплін

Військово-юридичного інституту

(Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-7942-5413>

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Введення воєнного стану в Україні є надзвичайним правовим режимом, що запроваджується для захисту суверенітету, територіальної цілісності та безпеки держави у випадку збройної агресії чи загрози національній безпеці. У статті проаналізовано нормативно-правову базу цього режиму, що включає Конституцію України, Закон України «Про правовий режим воєнного стану», міжнародні закони та інші нормативні акти, які регламентують його впровадження та дію. Значну увагу приділено процедурі введення воєнного стану, що передбачає ухвалення відповідного указу Президентом України та затвердження його Верховною Радою. Розглянуто також роль органів державної влади та місцевого самоврядування в реалізації заходів воєнного стану, включаючи координацію дій силових структур, запровадження спеціальних режимів управління та забезпечення життєдіяльності держави. Одним із ключових аспектів дослідження є правові наслідки запровадження воєнного стану. Стаття містить аналіз змін у правовому статусі громадян, можливі обмеження конституційних прав і свобод, як-от право на мирні зібрання, свобода слова, свобода пересування тощо. Окремо розглянуто питання мобілізації, трудової повинності та використання ресурсів держави для оборони. Важливим є розгляд механізмів контролю та запобігання зловживанням владою під час дії воєнного стану, а також відповідності таких обмежень міжнародним стандартам у сфері прав людини. Наголошено на необхідності дотримання принципів пропорційності та законності в запровадженні заходів безпеки, аби запобігти порушенню основоположних прав громадян. У підсумку оцінено наслідки воєнного стану для суспільства, економіки

та правової системи України, акцентовано увагу на викликах, що постають перед державою і громадянами. Зроблено висновок про необхідність ефективного управління кризовими ситуаціями, збереження демократичних інститутів і дотримання принципу верховенства права навіть у надзвичайних умовах.

Ключові слова: воєнний стан, закон, держава, Конституція України, право, обмеження прав і свобод, національна безпека.

Постановка проблеми. Воєнний стан в Україні – це особливий правовий режим, що встановлюється у відповідь на загрози національній безпеці, територіальній цілісності та суверенітету держави. Його запровадження набуває особливої актуальності в контексті сучасних воєнних конфліктів, які ведуться на території України, що зумовлено агресією з боку Російської Федерації. У таких умовах правова система країни повинна адаптуватися до нових викликів, що передбачає необхідність ужиття заходів, які забезпечують безпеку держави та її громадян.

Актуальність дослідження правового режиму воєнного стану визначається не лише поточними подіями, а й їх історичним контекстом. Історія України свідчить про численні випробування, пов'язані з війнами, збройними конфліктами та зовнішніми загрозами, які потребували запровадження надзвичайних заходів. У зв'язку із цим воєнний стан стає механізмом, що дозволяє державі забезпечувати свої стратегічні інтереси в умовах загрози.

Об'єктом даного дослідження є правовий режим воєнного стану, а предметом – правові наслідки, які виникають через його введення. Дослідження також охоплює аналіз норм, які регламентують процедуру введення воєнного стану, а також обмеження, які можуть бути накладені на права і свободи громадян. Особливу увагу буде приділено питанням правомірності таких обмежень, їх відповідності міжнародним стандартам прав людини, а також механізмам контролю за дотриманням правових норм під час дії воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні наукові дослідження детально аналізують ці питання, надаючи глибоке розуміння викликів та перспектив, пов'язаних із запровадженням воєнного стану. С.В. Лисенко у своїй статті «Обмеження прав і свобод людини в умовах воєнного стану: міжнародно-правові аспекти» досліджує питання обмеження прав і свобод людини під час воєнного стану, зокрема з точки зору міжнародного права. Автор наголошує на необхідності дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини навіть в умовах воєнного стану, підкреслюючи, що обмеження повинні бути пропорційними та обґрунтованими [5, с. 90]. М.І. Качор у статті «Воєнний стан в Україні: правові, соціальні та економічні наслідки» аналізує комплексний вплив воєнного стану на різні сфери суспільного життя. Автор зазначає, що запровадження воєнного стану призводить до значних змін у правовій системі, соціальних відносинах та економіці країни. Зокрема, він звертає увагу на необхідність забезпечення балансу між безпекою держави та захистом прав громадян [6, с. 46]. В.А. Тихий у своїй роботі «Проблеми реалізації прав людини під час воєнного стану в Україні» розглядає практичні аспекти забезпечення прав людини в умовах воєнного стану. Автор підкреслює, що, незважаючи на законодавчі обмеження, важливо забезпечити мінімальні гарантії прав і свобод, а також ефективні механізми їх захисту [7, с. 35].

Мета роботи полягає в системному аналізі правового регулювання воєнного стану в Україні, а також у виявленні основних проблем і викликів, з якими стикається країна в процесі його реалізації. Дослідження має на

меті не лише теоретичний аналіз, а й практичні рекомендації щодо вдосконалення законодавства в цій сфері.

Методологічною основою дослідження є поєднання системного, порівняльного та правознавчого підходів. Системний підхід дозволяє охопити різні аспекти правового режиму воєнного стану, порівняльний – оцінити його з точки зору міжнародних стандартів і досвіду інших країн, а правознавчий – проаналізувати конкретні правові норми та їх застосування на практиці.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному підході до аналізу правового режиму воєнного стану, а також в уточненні окремих аспектів його правового регулювання в Україні. Особлива увага приділяється питанням взаємодії держави з міжнародними інститутами у сфері прав людини під час дії воєнного стану, що є вкрай важливим у контексті євроінтеграційних процесів.

Таким чином, дослідження правового режиму воєнного стану в Україні має важливе значення для розуміння механізмів забезпечення безпеки та правопорядку в державі, а також для формування обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення законодавства в цій сфері. В умовах сучасних викликів, з якими стикається Україна, вкрай важливо забезпечити баланс між необхідністю захисту держави та дотриманням прав людини, що є запорукою стабільності та процвітання суспільства в загалом.

Виклад основного матеріалу. Правова основа воєнного стану в Україні є складним і багатограним елементом правової системи, що визначає порядок дій держави в умовах загрози національній безпеці. Введення воєнного стану регулюється як на конституційному, так і на законодавчому рівнях, що забезпечує стабільність і передбачуваність дій держави під час кризових ситуацій. Основними документами, що визначають цей процес, є Конституція України, Закон України «Про правовий режим воєнного стану» та низка інших нормативно-правових актів, які деталізують процедуру і наслідки введення воєнного стану [6, с. 47].

Відповідно до статті 106 Конституції України, Президент має право на введення воєнного стану в разі загрози національній безпеці або агресії проти держави. Це положення підкреслює важливість президентської влади в прийнятті рішень, пов'язаних із захистом держави. Але запровадження воєнного стану можливе лише за умови попереднього отримання згоди Верховної Ради України, що є важливим елементом демократичного контролю. Врахування думки законодавчого органу свідчить про необхідність колегіального підходу до прийняття рішень, що стосуються безпеки країни [7, с. 34].

Закон України «Про правовий режим воєнного стану», прийнятий 2015 року, є основним нормативно-правовим актом, який регламентує порядок запровадження і дії воєнного стану. Цей закон визначає чіткі критерії для введення воєнного стану, а також перелік прав і обов'язків держави, органів місцевого самоврядування та громадян у цей період. Наприклад, закон передбачає можливість введення обмежень на свободу пересування, право на проведення зборів, а також обмеження на проведення політичних акцій. Такі заходи спрямовані

на забезпечення безпеки громадян і території України, проте вони також піднімають питання про баланс між безпекою і правами людини [10, с. 25].

Крім того, законодавство України містить низку інших актів, що регулюють питання, пов'язані з безпекою держави. До них належать закони, що стосуються мобілізації, правових основ оборони, а також закони, що регулюють діяльність силових структур під час дії воєнного стану. Це дозволяє створити цілісну правову основу для дій держави в умовах воєнних конфліктів та загрози безпеці. Зокрема, важливим складником є законодавче регулювання взаємодії між державними органами, яке має на меті ефективну координацію дій під час кризових ситуацій [8, с. 106].

Не менш важливим є й міжнародний аспект правового режиму воєнного стану. Україна є учасницею численних міжнародних угод, які регулюють права людини й основні свободи, навіть під час дії надзвичайних станів. Це зобов'язує державу дотримуватись стандартів, установлених міжнародними документами, як-от Міжнародний пакт про громадянські й політичні права та Європейська конвенція з прав людини. У цьому контексті виникає питання про правомірність обмежень, що вводяться під час воєнного стану, оскільки вони мають бути обґрунтованими і пропорційними.

Отже, правова основа воєнного стану в Україні складається з багатьох рівнів і аспектів, що відображають як внутрішні, так і зовнішні чинники. Чітке регулювання цього питання дозволяє Україні ефективно реагувати на зовнішні загрози, при цьому забезпечуючи дотримання прав і свобод своїх громадян. Важливим є також постійний моніторинг і вдосконалення законодавства в цій сфері, що дозволить країні адаптуватися до нових викликів та гарантувати правовий захист для всіх громадян навіть у складні часи.

Процедура введення воєнного стану передбачає кілька етапів:

1. Пропозиція Президента – Президент України може вносити пропозицію щодо введення воєнного стану до Верховної Ради;

2. Голосування Верховної Ради – рішення про введення воєнного стану приймається більшістю голосів народних депутатів;

3. Оприлюднення – після затвердження рішення, Президент має оприлюднити його в установленому порядку [1].

Процедура введення воєнного стану в Україні є чітко регламентованою і передбачає кілька етапів, які забезпечують легітимність і законність дій держави в умовах надзвичайної ситуації. Ця процедура включає різні стадії, що проходять у тісній взаємодії між Президентом, Верховною Радою України та іншими державними інституціями, а також враховує потреби суспільства та захист прав громадян. Правовий режим воєнного стану зазвичай запроваджується у відповідь на агресію ззовні або в разі загрози національній безпеці, що робить важливим дотримання законодавчих норм під час його реалізації.

Ініціатором введення воєнного стану є Президент України, який відповідно до статті 106 Конституції має право приймати такі рішення. Однак для легітимності своїх дій Президент повинен отримати попередню згоду Верховної Ради. Цей етап є критично важливим, оскільки він забезпечує колегіальність у прийнятті рішень, пов'язаних із захистом національних інтересів. За Конституцією, Президент подає до Верховної Ради

пропозицію про введення воєнного стану, чітко аргументуючи її, що може включати інформацію про ситуацію в країні, загрози національній безпеці, а також пропозиції щодо терміну дії воєнного стану.

Після надходження пропозиції Президента Верховна Рада України зобов'язана терміново розглянути це питання. Розгляд пропозиції проходить у межах позачергового засідання, що скликається відповідно до законодавства. Депутати повинні уважно вивчити аргументи Президента та обговорити можливі наслідки введення воєнного стану для суспільства, економіки і прав громадян. Для прийняття рішення необхідна більшість голосів народних депутатів, що також свідчить про важливість консенсусу в питаннях національної безпеки.

Під час обговорення депутати можуть вносити поправки до пропозиції, зокрема щодо терміну дії воєнного стану, географічних меж його застосування та інших аспектів, що впливають на реалізацію цього правового режиму. Після завершення дискусії Верховна Рада голосує за введення воєнного стану. Якщо рішення приймається, воно підлягає негайному оприлюдненню [9, с. 36].

У разі затвердження Верховною Радою рішення про введення воєнного стану Президент зобов'язаний терміново його оприлюднити. Оприлюднення є важливим етапом, оскільки воно забезпечує інформаційну прозорість і дозволяє громадянам ознайомитися з новим правовим режимом. Це включає в себе детальну інформацію про терміни дії воєнного стану, територію його застосування, а також можливі обмеження прав і свобод громадян.

З метою інформування населення може бути проведена широка інформаційна кампанія, яка включає роз'яснення причин введення воєнного стану, а також прав і обов'язків громадян під час його дії. Прозорість у цьому процесі є необхідною для уникнення паніки серед населення та для забезпечення його підтримки на рівні суспільства.

Після введення воєнного стану важливим є моніторинг і контроль за його виконанням. Верховна Рада, а також інші державні органи, зокрема Служба безпеки України та Міністерство внутрішніх справ, несуть відповідальність за дотримання законності та правопорядку в умовах дії цього режиму. Вони мають проводити регулярні перевірки та звітувати перед громадськістю про результати своєї діяльності, а також про вплив обмежень на права і свободи громадян.

Період дії воєнного стану може бути продовжений за рішенням Верховної Ради, якщо загроза національній безпеці залишається актуальною. При цьому повторне голосування має пройти у відповідності до тієї ж процедури, що і первинне введення. Це свідчить про важливість контролю з боку парламенту і забезпечення прав громадян навіть в умовах надзвичайних обставин [5, с. 93].

У процесі введення воєнного стану можуть виникнути обмеження прав і свобод громадян, що має бути ретельно обґрунтовано. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» передбачає, що такі обмеження мають бути тимчасовими, пропорційними та відповідати меті, задля якої вводиться воєнний стан. Це означає, що державні органи повинні дотримуватись принципу мінімізації втручання в права громадян, здійснюючи обмеження лише в тих випадках, коли це є абсолютно необхідним для забезпечення безпеки.

Усі обмеження мають бути задокументовані й доведені до відома населення, що є важливим для забезпечення правового захисту громадян. У разі порушення

їхніх прав громадяни мають право на оскарження дій державних органів в судовому порядку, що підкреслює важливість дотримання прав людини навіть під час дії воєнного стану.

Процедура введення воєнного стану в Україні є складним процесом, що потребує чіткої координації між різними гілками влади та дотримання законодавчих норм. Вона забезпечує легітимність дій держави під час надзвичайних ситуацій, а також враховує потреби суспільства та захист прав громадян. Чіткість процедури є важливою для забезпечення правового порядку в умовах загрози, а також для підтримання довіри суспільства до державних інституцій. В умовах сучасних викликів, з якими стикається Україна, належна реалізація процедури введення воєнного стану є запорукою стабільності та безпеки держави.

Введення воєнного стану має значні правові наслідки для всіх аспектів життя суспільства:

- Обмеження прав і свобод – може бути введено обмеження на свободу слова, право на зібрання, свободу переміщення;

- Управління ресурсами – держава може здійснювати вилучення ресурсів, необхідних для потреб армії, а також контроль за діяльністю підприємств;

- Гарантування безпеки – може бути введено додаткові заходи безпеки, як-от комендантська година [12, с. 57].

Введення воєнного стану в Україні супроводжується численними правовими наслідками, які впливають на всі аспекти життя суспільства. Ці наслідки стосуються не лише державних інститутів, а і звичайних громадян, їх прав і свобод, а також економіки держави. Одним з основних завдань правового режиму воєнного стану є забезпечення національної безпеки, що часто передбачає запровадження обмежень, які можуть бути сприйняті як загроза для прав людини. У цьому контексті важливо розглядати наслідки введення воєнного стану в різних аспектах, включаючи правове регулювання, безпеку, соціально-економічні фактори та міжнародні зобов'язання [4, с. 57].

Першим важливим наслідком введення воєнного стану є те, що з'являється можливість для держави впроваджувати специфічні обмеження прав і свобод громадян. Це може включати обмеження на свободу пересування, право на приватність, право на зібрання, а також інші громадянські права. Державні органи, як-от Міністерство внутрішніх справ, можуть отримати розширені повноваження для забезпечення правопорядку, що може включати введення комендантської години, контроль за перевезенням товарів і людей, а також перевірки документів у громадських місцях. Ці дії мають бути чітко обґрунтовані і відповідати нормам міжнародного права, що вимагає від держави дотримання принципів пропорційності та необхідності.

Другим важливим складником є вплив на економіку. Введення воєнного стану може призвести до значних змін у діяльності підприємств, зокрема в тих сферах, які не пов'язані безпосередньо з обороною. Закриття деяких бізнесів або обмеження їх діяльності може бути обґрунтоване необхідністю контролювати ресурси, що вплине на зайнятість та соціальний добробут. Державі своєю чергою необхідно буде вжити заходів для підтримки економіки, що може включати фінансову допомогу підприємствам, які постраждали внаслідок воєнного стану. Важливо, щоб економічні заходи, які впроваджуються під час воєнного стану, були зваженими та орієнтованими на відновлення стабільності в країні [13, с. 80].

Третій аспект – це контроль за діяльністю ЗМІ та інформаційний простір. В умовах воєнного стану держава може запроваджувати обмеження на інформацію, що публікується, з метою запобігання дезінформації та паніці серед населення. Це може включати цензуру або заборону на висвітлення певних тем, пов'язаних із воєнними діями. Однак таке регулювання має бути збалансованим, оскільки надмірна цензура може призвести до зниження рівня свободи слова і порушення прав журналістів. Важливо, щоб інформаційна політика держави під час воєнного стану була спрямована на забезпечення прозорості та підвищення довіри громадян до державних інституцій.

Четвертим важливим наслідком є посилення контролю з боку держави над стратегічними ресурсами, як-от паливо, продовольство, медичні засоби та інші критично важливі матеріали. Уряд має можливість регулювати ціни на товари і послуги, щоб запобігти спекуляціям та забезпечити доступність основних продуктів для населення. Залежно від обставин держава може також запроваджувати систему раціонування ресурсів, що може бути необхідним для забезпечення військових потреб. Ці заходи можуть стати необхідними для підтримки функціонування держави в умовах кризи, але їх реалізація повинна супроводжуватися чітким контролем, щоб уникнути зловживань.

П'ятий аспект стосується міжнародних зобов'язань України. Введення воєнного стану не звільняє країну від виконання своїх міжнародних зобов'язань, зокрема у сфері прав людини. Україні необхідно забезпечити, щоб обмеження, які вводяться, відповідали міжнародним стандартам і були необхідними для захисту національної безпеки. Це означає, що міжнародні організації та правозахисники повинні мати доступ до інформації про те, як вводиться і реалізується воєнний стан, щоб оцінити його вплив на права людини. Україна повинна активно співпрацювати з міжнародними партнерами, щоб забезпечити підтримку і допомогу під час воєнного стану, а також захистити свої інтереси на міжнародній арені.

Отже, правові наслідки введення воєнного стану в Україні є комплексними й охоплюють широкий спектр питань, які потребують уважного аналізу та продуманих дій з боку держави. Важливо, щоб всі рішення, які приймаються в умовах воєнного стану, базувалися на принципах законності, прозорості й поваги до прав людини. Лише таким чином Україна зможе забезпечити національну безпеку і стабільність, не втрачаючи при цьому довіри та підтримки своїх громадян. В умовах сучасних викликів, з якими стикається країна, надзвичайно важливо зберігати баланс між безпекою та правами людини, що є запорукою ефективної роботи держави під час кризових ситуацій [11, с. 16].

Введення воєнного стану в Україні також має значення в контексті міжнародного права. Згідно з міжнародними зобов'язаннями, Україна повинна дотримуватись прав людини, навіть під час дії воєнного стану. Це означає, що будь-які обмеження прав і свобод мають бути пропорційними та обґрунтованими.

Введення воєнного стану в Україні пов'язане з необхідністю впровадження обмежень прав і свобод громадян, що є наслідком надзвичайних умов, які потребують швидких та ефективних дій з боку держави. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» передбачає специфічні умови, за яких можуть бути запроваджені такі обмеження. Головною метою цих заходів є забезпечення безпеки держави та захисту національних інтересів у ситуаціях, коли існує загроза її суверенітету.

Проте ці обмеження мають бути здійснені з дотриманням принципу пропорційності, а також міжнародних зобов'язань України у сфері прав людини.

Обмеження прав і свобод громадян під час воєнного стану охоплюють різні сфери, включаючи свободу пересування, право на мирні зібрання, свободу слова та право на приватність. Насамперед держава може ввести комендантську годину, що обмежує можливість громадян вільно пересуватися в певний період доби. Це рішення часто приймається з метою запобігання злочинності та забезпечення безпеки населення, проте важливо, щоб комендантська година не застосовувалася безпідставно і була необхідною в конкретних обставинах [4, с. 58].

Крім того, під час воєнного стану можуть бути введені обмеження на мирні зібрання та демонстрації. Держава може забороняти або регулювати проведення масових заходів, щоб уникнути можливих провокацій або спроб дестабілізації ситуації. Це обмеження своєю чергою може викликати занепокоєння щодо права на свободу зібрань, яке є основоположним правом у демократичному суспільстві. Однак державні органи повинні здійснювати контроль над цими заходами з урахуванням необхідності та пропорційності, щоб не порушувати основні права громадян.

Обмеження свободи слова також є важливим аспектом під час дії воєнного стану. Держава має право запроваджувати контроль за інформаційними потоками, що може включати цензуру на публікації, які можуть завдати шкоди національній безпеці. Це означає, що журналісти та засоби масової інформації можуть зіштовхуватися з перешкодами у своїй діяльності, що своєю чергою може призвести до зниження рівня свободи слова в країні. Важливо, щоб такі обмеження не використовувалися для придушення критики уряду чи протидії незгоді, а мали чітке обґрунтування і контроль з боку відповідних інститутів.

Наслідком введення воєнного стану також може стати обмеження права на приватність. Державні органи можуть отримувати розширені повноваження для здійснення перевірок та контролю за особистими даними громадян через безпекові заходи. Це може включати перевірку телефонних комунікацій, доступ до електронної пошти й інших форм зв'язку. Такі заходи мають бути пропорційними та здійснюватися відповідно до законодавства, зокрема з урахуванням міжнародних стандартів прав людини [3, с. 51].

Важливо зазначити, що будь-які обмеження прав і свобод громадян під час воєнного стану мають бути тимчасовими і чітко визначеними в законодавстві. Держава повинна забезпечити, щоб ці обмеження були зняті одразу після стабілізації ситуації. Громадяни мають право на оскарження дій державних органів у судах, що підкреслює важливість захисту прав людини навіть в умовах надзвичайних обставин. Це також служить гарантією, що державні органи не зловживають своїми повноваженнями в період воєнного стану.

Загалом, обмеження прав і свобод громадян у період воєнного стану в Україні є складною та чутливою темою, що потребує балансування між безпекою і правами людини. Важливо, щоб держава діяла відповідно до міжнародних стандартів та національного законодавства, дотримуючись принципів законності, пропорційності й необхідності. Лише таким чином можна забезпечити ефективне управління кризовими ситуаціями, зберігаючи при цьому довіру населення до держави та її інститутів. Під час дії воєнного стану особливо важливо вести конструктивний діалог між урядом та

суспільством, щоб забезпечити розуміння і підтримку необхідних заходів із боку громадян. Успішна реалізація обмежень прав і свобод повинна ґрунтуватися на принципах справедливості, прозорості та відкритості, що забезпечить підтримку суспільства і стабільність держави в умовах кризи [2].

Правовий режим воєнного стану в Україні є складним і багатограним інститутом, що потребує чіткого регулювання та контролю за його застосуванням. Обмеження прав і свобод громадян повинні бути справедливими та обґрунтованими, а їх дотримання має контролюватися відповідними органами. Оскільки воєнний стан може тривати довгий час, важливо забезпечити баланс між безпекою держави та правами її громадян.

Аналіз правового режиму воєнного стану в Україні дозволяє глибше зрозуміти, як надзвичайні умови впливають на правову систему держави, соціальне середовище та права громадян. Введення воєнного стану є необхідним кроком у відповідь на зовнішні загрози, які можуть зашкодити суверенітету й територіальній цілісності України. У цьому контексті важливою є роль держави в забезпеченні національної безпеки, а також у захисті прав і свобод громадян, які можуть бути обмежені в умовах кризи.

Першочерговим завданням держави під час воєнного стану є збереження стабільності та безпеки суспільства, що своєю чергою вимагає впровадження обмежень, які можуть впливати на права громадян. Незважаючи на те, що ці обмеження можуть бути виправданими з точки зору безпеки, їх реалізація повинна здійснюватися з дотриманням принципів законності, пропорційності та необхідності. Законодавство України, зокрема Закон «Про правовий режим воєнного стану», надає чіткі рамки для введення таких обмежень, проте їх реалізація потребує постійного контролю з боку суспільства та незалежних інститутів.

В умовах воєнного стану особливо важливим є забезпечення комунікації між державою та громадянами. Держава повинна вести відкритий діалог, пояснюючи необхідність тих чи інших заходів і обмежень. Це дозволить зберегти довіру населення до уряду і запобігти соціальному напруженню. Важливо, щоб громадяни мали доступ до інформації про рішення, які приймаються під час воєнного стану, а також можливість висловлювати свої думки та пропозиції. Таким чином, державні органи повинні бути відкритими і прозорими у своїй діяльності.

Слід також зазначити, що обмеження прав і свобод громадян повинні бути тимчасовими і чітко регламентованими, з можливістю оскарження їх у судовому порядку, що є гарантією захисту прав людини і запобігання зловживанням із боку держави. В умовах, коли права людини можуть бути під загрозою, суспільство має можливість захищати свої інтереси, використовуючи правові механізми. Підтримка незалежної судової системи, а також активність правозахисних організацій відіграють ключову роль у забезпеченні справедливості й захисту прав людини в період воєнного стану.

Крім того, важливим аспектом є вплив воєнного стану на економіку. Держава повинна вжити заходів для мінімізації негативних економічних наслідків, які можуть бути спричинені обмеженнями. Це включає підтримку підприємств, які постраждали внаслідок воєнного стану, а також забезпечення доступу населення до основних товарів і послуг. Економічна стабільність є важливою умовою для підтримки соціального спокою, і держава має розробити чітку стратегію для подолання економічних викликів.

Не менш важливим є й аспект міжнародного співробітництва під час воєнного стану. Україна повинна продовжувати взаємодію з міжнародними партнерами, отримуючи підтримку в збереженні безпеки та відновленні економіки. Співпраця з міжнародними організаціями дозволить Україні не лише зміцнити свою безпеку, а й отримати необхідні ресурси для відновлення та розвитку.

Висновки. Таким чином, правовий режим воєнного стану в Україні є складним і багатограним явищем, яке потребує уважного підходу та продуманих дій з боку держави. Основною метою всіх захо-

дів повинно бути забезпечення національної безпеки без втрати довіри та підтримки громадян. Лише через дотримання принципів прозорості, законності та поваги до прав людини Україна зможе подолати виклики, які постають перед нею в умовах воєнного стану, та забезпечити стабільність і розвиток у майбутньому. Успішна реалізація правового режиму воєнного стану вимагатиме активної участі всіх гілок влади, а також співпраці з суспільством та міжнародними партнерами. Тільки спільними зусиллями Україна зможе пройти цей складний шлях, зміцнюючи свою державність і демократичні цінності.

Список використаних джерел

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 28. Ст.250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 27.01.2025).
2. Головатий Ю.С. Правовий режим воєнного стану: проблеми теорії та практики. Київ : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2020. 245 с.
3. Лавринович О.В. Воєнний стан: правові аспекти і міжнародні зобов'язання України. *Журнал українського права*. 2021. № 3(7). С. 45–53.
4. Буроменський В.І. Правовий режим воєнного стану в Україні: теоретичні аспекти. *Право України*. 2023. № 6. С. 55–61.
5. Лисенко С.В. Обмеження прав і свобод людини в умовах воєнного стану: міжнародно-правові аспекти. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2023. № 1. С. 89–94.
6. Качор М.І. Воєнний стан в Україні: правові, соціальні та економічні наслідки. *Юридичний вісник України*. 2022. № 7. С. 45–49.
7. Тихий В.А. Проблеми реалізації прав людини під час воєнного стану в Україні. *Економіка та право*. 2022. № 5. С. 32–39.
8. Олійник Р.О. Вплив воєнного стану на діяльність органів влади в Україні. *Наукові записки Національної академії внутрішніх справ*. 2023. № 3. С. 101–109.
9. Стрельцов К.В. Аналіз правового регулювання воєнного стану в Україні: виклики та перспективи. *Вісник юридичної академії*. 2023. № 2(88). С. 34–40.
10. Поляков І.С. Воєнний стан та права людини: український досвід. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2022. № 1(135). С. 25–30.
11. Грицай О.С. Правові гарантії прав і свобод людини в умовах воєнного стану. *Юридичний електронний журнал*. 2022. № 6. С. 12–19.
12. Кривко О.І. Воєнний стан і його вплив на правовий статус громадян в Україні. *Сучасне право*. 2022. № 4. С. 53–60.
13. Шевченко А.П. Ефективність правового регулювання воєнного стану в Україні: проблеми та рішення. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2022. № 1(62). С. 78–83.
14. Пашенко Є.М., Івашенко С.М. Поняття та принципи управління ризиками в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: «Право»*. Збірник наукових праць. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2023, № 77. Ч. 2. С. 102–107.

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (2015). Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu [On the legal regime of martial law]. Vidomosti Verkhovnoi Rady – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, (28), Article 250. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (accessed: 27.01.2025).
2. Holovaty, Yu. S. (2020). *Pravovyi rezhym voiennoho stanu: problemy teorii ta praktyky* [The legal regime of martial law: problems of theory and practice]. Kyiv: Instytut zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy [in Ukrainian].
3. Lavrynovych, O. V. (2021). Voiennyi stan: pravovi aspekty i mizhnarodni zoboviazannia Ukrainy [Martial law: legal aspects and Ukraine's international obligations]. *Zhurnal ukrainskoho prava – Journal of Ukrainian Law*, 3(7), 45–53 [in Ukrainian].
4. Buromenskyi, V. I. (2023). Pravovyi rezhym voiennoho stanu v Ukraini: teoretychni aspekty [The legal regime of martial law in Ukraine: theoretical aspects]. *Pravo Ukrainy – Law of Ukraine*, (6), 55–61 [in Ukrainian].
5. Lysenko, S. V. (2023). Obmezhenia prav i svobod liudyny v umovakh voiennoho stanu: mizhnarodno-pravovi aspekty [Restrictions on human rights and freedoms under martial law: international legal aspects]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnik"* – *Bulletin of Lviv Polytechnic National University*, (1), 89–94 [in Ukrainian].
6. Kachor, M. I. (2022). Voiennyi stan v Ukraini: pravovi, sotsialni ta ekonomichni naslidky [Martial law in Ukraine: legal, social, and economic consequences]. *Iurydychnyi visnyk Ukrainy – Legal Bulletin of Ukraine*, (7), 45–49 [in Ukrainian].
7. Tykhyi, V. A. (2022). Problemy realizatsii prav liudyny pid chas voiennoho stanu v Ukraini [Problems of human rights implementation during martial law in Ukraine]. *Ekonomika ta pravo – Economics and Law*, (5), 32–39 [in Ukrainian].
8. Oliinyk, R. O. (2023). Vplyv voiennoho stanu na diialnist orhaniv vlady v Ukraini [Impact of martial law on the activities of government bodies in Ukraine]. *Naukovi zapysky Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav – Scientific Notes of the National Academy of Internal Affairs*, (3), 101–109 [in Ukrainian].
9. Streltsov, K. V. (2023). Analiz pravovoho rehuliuвання voiennoho stanu v Ukraini: vyklyky ta perspektyvy [Analysis of the legal regulation of martial law in Ukraine: challenges and prospects]. *Visnyk iurydychnoi akademii – Bulletin of the Law Academy*, 2(88), 34–40 [in Ukrainian].

10. Poliakov, I. S. (2022). Voienniy stan ta prava liudyny: ukrainskyi dosvid [Martial law and human rights: the Ukrainian experience]. *Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn – Current Issues of International Relations*, 1(135), 25–30 [in Ukrainian].
11. Hrytsai, O. S. (2022). Pravovi harantii prav i svobod liudyny v umovakh voiennoho stanu [Legal guarantees of human rights and freedoms under martial law]. *Yurydychnyi elektronnyi zhurnal – Legal Electronic Journal*, (6), 12–19 [in Ukrainian].
12. Kryvko, O. I. (2022). Voienniy stan i yoho vplyv na pravovyi status hromadian v Ukraini [Martial law and its impact on the legal status of citizens in Ukraine]. *Suchasne pravo – Modern Law*, (4), 53–60 [in Ukrainian].
13. Shevchenko, A. P. (2022). Efektyvnist pravovoho rehuliuвання voiennoho stanu v Ukraini: problemy ta rishennia [Effectiveness of legal regulation of martial law in Ukraine: problems and solutions]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu – Scientific Bulletin of Uzhhorod University*, 1(62), 78–83 [in Ukrainian].
14. Pashchenko, Ye. M., & Ivashchenko, S. M. (2023). Poniattia ta pryntsypy upravlinnia ryzykamy v Ministerstvi oborony Ukrainy ta Zbroinykh Sylakh Ukrainy [Concept and principles of risk management in the Ministry of Defense of Ukraine and the Armed Forces of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: "Pravo" – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: "Law"*, (77), 102–107 [in Ukrainian].

Kurtov Anatolii,

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Training of Reserve Officers of the Military Law Institute
(Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv)
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-4972-5455>

Ivashchenko Serhii,

Associate Professor at the Department of National Security Law and Legal Work
of the Military Law Institute
(Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6846-7422>

Hashenko Serhii,

Senior Lecturer at the Department of General Military Disciplines of the Military
of the Military Law Institute
(Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv)
ORCID: <http://orcid.org/0009-0007-7942-5413>

THE LEGAL REGIME OF THE MARTIAL LAW IN UKRAINE

The introduction of martial law in Ukraine is an extraordinary legal regime introduced to protect the sovereignty, territorial integrity and security of the state in the event of armed aggression or a threat to national security. The article analyzes the regulatory and legal framework of this regime, which includes the Constitution of Ukraine, the Law of Ukraine "On the Legal Regime of Martial Law", international acts and other regulatory acts that regulate its implementation and operation. Considerable attention is paid to the procedure for introducing martial law, which involves the adoption of a relevant decree by the President of Ukraine and its approval by the Verkhovna Rada. The role of state authorities and local self-government in the implementation of martial law measures, including the coordination of the actions of law enforcement agencies, the introduction of special management regimes and ensuring the vital activity of the state, is also considered. One of the key aspects of the study is the legal consequences of the introduction of martial law. The article analyzes changes in the legal status of citizens, possible restrictions on constitutional rights and freedoms, such as the right to peaceful assembly, freedom of speech, freedom of movement, etc. The issues of mobilization, labor service, and the use of state resources for defense are separately considered. It is important to consider mechanisms for controlling and preventing abuse of power during martial law, as well as the compliance of such restrictions with international human rights standards. The article emphasizes the need to adhere to the principles of proportionality and legality in the introduction of security measures in order to prevent violations of the fundamental rights of citizens. As a result, the authors assess the consequences of martial law for society, the economy, and the legal system of Ukraine, focusing on the challenges facing the state and citizens. The conclusion is drawn about the need for effective crisis management, the preservation of democratic institutions, and adherence to the principle of the rule of law even in extraordinary circumstances.

Key words: martial law, Ukraine, law, state, Constitution of Ukraine, law, restrictions on rights and freedoms, national security.